

Eva KLEMENČIČ

Jacques Rancie`re

Nevedni učitelj: pet lekcij

o intelektualni emancipaciji

Zavod EN-KNAP, zbirka Prehodi,

Ljubljana 2005, str. 122, 3.960,00 SIT (ISBN 961-91511-1-9)

V zbirki Prehodi se je na knjižnih policah, z osemnajstletnim zamikom od izdaje v izvirniku, pojavil slovenski prevod dela *Nevedni učitelj: pet lekcij o intelektualni emancipaciji*, v katerem Jacques Rancie`re rekontekstualizira pedagoško delo francoskega profesorja (ravnatelja, poslanca, lektorja in še bi lahko naštevali, predvsem pa nenehnega vsestranskega misleca oziroma od ključnega trenutka dalje panekastičnega filozofa) Josepha Jacotota, ki je živel in deloval v letih 1770 do 1840. Slednjega štejemo za utemeljitelja metode poučevanja, znane pod imenom univerzalno poučevanje ali intelektualna emancipacija. Rancie`re Jacototovo misel o tem, kaj pomeni poučevati, kakšno vlogo ima razlaga v reprodukciji družbene neenakosti, koga se poučuje, kdo se lahko uči, kako se slednji uči, kaj naj učitelj poučuje, čemu služi institucionalizacija védenja itd. opiše skozi pet poglavij: Intelektualna pustolovščina, Lekcija nevedneža, Um enakih, Družba prezira, Emancipator in njegov oponašalec.

Jedro Jacototove naključne intelektualne pustolovščine, temelječe na filozofskem eksperimentu, ki je presegel vsa njegova pričakovanja, je bilo delo *Telemah*, ki je povzročilo dobesedno revolucijo v njegovem mišljenju. Kar naenkrat se je namreč soočil z dotedanjo vero, da je učiteljeva naloga zgolj v prenašanju znanj (ki jih poseduje učitelj) na učenca, in sicer s pomočjo razlage, ki temelji na enostavni shemi od enostavnega h kompleksnemu, na osnovi razlagalčeve distance (distance med poučevano snovjo in subjektom). V nasprotju s tem so Jacototovi učenci napredovali na slepo, ugibajoče, niso napredovali naključno, pač pa so bili nagovorjeni v znamenju enakosti. Naučili so se sami, brez učitelja razlagalca, pa čeprav ne brez učitelja. Učence ni izobraževala učiteljeva vednost, ampak ravno obratno. Ta metoda enakosti je metoda volje (temelječa na lastni želji ali nujnosti položaja), zato jo lahko imenujemo učenčeva metoda. Opisano izkušnjo je Jacotot ponavljal tudi pri drugih predmetih in na tej podlagi izpeljal sklep, da »lahko učimo česar ne vemo, če emancipiramo učenca, se pravi, če ga prisilimo, da uporabi lastno inteligenco« (str. 27). Torej, kako emancipirati učenca? Kdor hoče emancipirati (in emancipira lahko samo tisti, ki je sam emancipiran – ob tem, da se zaveda, da učenec to zmore in ga tudi prisili, da svojo sposobnost uresniči) mora spraševati na način, kot sprašujejo ljudje in ne kot učenjaki (v nasprotju s sokratsko metodo, ki je preveč vodljiva in ukazovalna in zato predstavlja za Jacotota najnevarnejšo obliko poneumljanja). In to bo najprecizneje počel tisti, ki je v svoji nevednosti enakopraven s tistim, ki se uči. Pomeni, da je učitelj učenec. V nevednosti namreč ni hierarhije. Nevedni učitelj sprašuje o vsem, česar ne pozna. In ravno za taka vprašanja ni potrebna nobena učenost. Le vprašanja takega nevedneža bodo učenca primorala v samostojno uporabljanje lastne inteligence. Nevednež ne bo preverjal, kaj je našel učenec (to je rezervirano za učenjake), temveč bo preverjal, ali je iskal. Učenec mu mora le dokazati, da je pozorno preučeval. Za Jacotota je Descartesov stavek »Mislim, torej sem« eno od načel univerzalnega poučevanja, ki prepozna misel kot atribut človeškosti. Celotno univerzalno poučevanje pa strne v stavek »Kaj misliš o tem?« (str. 44). Ugotavljanje načina, kako v intelektualnih dejanjih uporablja zmožnost mislečega bitja. To pomeni emancipacija, in sicer razlikovanje med dejanji inteligence in dejanji volje. »Kdor poučuje, ne da bi

emancipiral, poneumlja. In kdor emancipira, mu ni treba skrbeti, kaj se mora emancipirani naučiti. Naučil se bo, kar se bo hotel naučiti«, ker bo vedel, da se lahko nauči (str. 29). Pokazal je način univerzalnega poučevanja – »nekaj se je treba naučiti in potem vse drugo navezovati na to, sledeč načelu: vsi ljudje imajo enako inteligenco« (str. 30).

Učenčeva metoda je najstarejša od vseh, kajti na svetu ni človeka, ki se ne bi česa naučil sam in brez učitelja razlagalca. Paradoks potrebe razlagalca Jacotot pojasni z zelo nazornim primerom. Prav vsi otroci se namreč naučijo najbolje ravno tistega, česar se naučijo brez učitelja razlagalca – to je materni jezik. Šele nato se otrok, »ki se je naučil govoriti ob pomoči lastne inteligence in brez učiteljev, ki mu niso razlagali, začne izobraževati v pravem pomenu besede« (str. 20). Od tega trenutka dalje se vse odvija tako, kot da se otrok ne more več učiti zgolj s pomočjo lastne inteligence, kajti razumevanje (ki se vzpostavi na tej točki) bi naj bilo nekaj, česar ne more doseči brez učiteljeve razlage. Vendar Jacotot pokaže, da razlaga ni nujna za razumevanje. Oziroma ravno obratno. Razlagalec potrebuje nekoga, ki mu razlaga, in »B/bolj kot je učen, očitneje se mu kaže distanca med lastnim védenjem in nevednostjo nevednih« (str. 21). Ko se otrok več ne uči na podlagi svojega izkustva, se kaj hitro podredi volji hierarhije inteligenc in zanj postane razlaga nujna. Načelo razlaganja omogoča učitelju, da svoja znanja prenaša tako, da jih prilagaja intelektualnim sposobnostim učenca, in da preverja, ali je učenec dobro razumel, kar se je naučil. To načelo razlaganja imenuje načelo poneumljanja oziroma Stara metoda. Univerzalno poučevanje, pa v nasprotju s Staro metodo, distanco ukinja. Nevedni učitelj namreč ne ve ničesar o tem, kar poučuje. Prav zaradi tega distanca med učiteljem (oziroma njegovo učenostjo) in učencem (oziroma njegovim razumevanjem) ne obstaja. Poruši se hierarhija inteligenc. Vzpostavi se enakost, kajti emancipirani o sebi razmišlja kot o človeku, ki je podoben vsem drugim. Eden od temeljnih pogojev tovrstnega poučevanja postane volja.

Skrivnost univerzalnega poučevanja sledi shemi: učiti se, ponavljati, posnemati, prevajati, razstavljati, ponovno sestavljati. Zapoveduje aktivnost (voljo) tistega, ki se je pripravljen nečesa naučiti.

Univerzalno poučevanje ne more biti družbena metoda niti se ne more razširjati v instituciji, kajti »V/vsaka institucija je dejavna razlaga družbe, uprizoritev neenakosti« (str. 95). Načelo ohranjanja institucij je namreč diametralno nasprotno univerzalnemu poučevanju, ki se lahko obrača zgolj na individue, nikoli na družbo. Družba za preživetje potrebuje neko obliko, neki red. In s pomočjo razlag je ta red predstavljen kot najboljši. Verovanje v intelektualno neenakost zajema celotno prebivalstvo in s tem je (tudi sodobna) šola podvržena reprodukciji neenakosti. Kajti šola (pedagoška kultura) se je šele v zadnjem času začela zavedati, kaj pomeni učiti se iz življenja za življenje. Temu sledi tudi pojav novih terminoloških praks, kot na primer vseživljenjsko učenje, samostojno učenje, nova kultura pouka, kritično mišljenje, osredotočenost na učenca itd. Slednje opažamo pri razvoju oziroma uporabah novih didaktičnih metod, ki se nenehno pojavljajo, vedno bolj pa sledijo tudi načelu aktivnosti, naravnemu učenju, trajnemu znanju, transferu znanj itd. Vendar, obstoj Stare metode je praktično zagotovljen, kajti v institucionalizaciji sistema vzgoje in izobraževanja drugače tudi ne more biti. Šolstvo (in družba) namreč potrebuje tripartitno shemo – da je treba razlagati, kaj se bo razlagalo, kako se bo razlagalo. Sodobne didaktične metode pa se največkrat nanašajo zgolj na slednje. Vsekakor ne želimo zanemariti pomena sodobnih didaktičnih (metodičnih) praks, vendar je dejstvo, da se ob tako natrpanih in togih učnih načrtih, v skladu z načelom racionalizacije in ekonomičnosti (predvsem časovne) še vedno povečuje razlago. Učitelj, kot spodbujevalec učenčevih sposobnosti, pa zahteva nove pristope in zmanjševanje vse preveč disciplinarno (pogosto tudi predmetno) usvojenih vsebin. Zato je nujno, da zavest o možnostih in zmožnostih univerzalnega poučevanja ostane vsaj v družinah. Emancipiramo lahko le ljudi, nikoli družbe, kot pravi Jacotot. In ravno družinska vzgoja lahko (saj dejansko prva poskrbi za izkustveno učenje) največ stori za razširjanje

univerzalnega poučevanja, katerega izhodišče je enakost inteligenc. Intelektualna emancipacija, ki ruši nekdanjo hierarhijo, ki je temeljila na privilegiju izobrazbe, se ob poplavi informacij in zahtev po različnih védenjih, lahko edina (vsaj delno) upira vzpostavljanju ali ohranjanju družbene neenakosti. Kar se seveda nikoli ne bo popolnoma realiziralo. Vse preveč smo namreč vključeni v igro podrejenosti in nadrejenosti.

Knjiga je napisana razumljivo, vendar zahteva pozorno branje. V lepem slogu pisanja, ki je interdisciplinarno obarvan, se prepletajo filozofski, pedagoški, sociološki, epistemološki, semiološki, lingvistični in še kakšen vidik. RanciŽre se v delu pravzaprav loteva skoraj petindvajset stoletij stare dileme transfera vednosti. Omenjeno potrjujejo tudi konceptualne metafore, ki so izrazito vezane na zahodno pojmovanje prenosa vednosti.

Nevedni učitelj asociira na razmišljanje o sodobnem sistemu poučevanja, o šoli, družbi, reprodukciji družbene neenakosti in še marsičem. Vsekakor je delo dobrodošlo branje za vse, ki smo se kdaj učili in se še bomo. Torej, za vse nas.